

ІНТЕЛЕКТ-КАРТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

INTELLIGENT MAPS AS A MEANS OF FORMING ENVIRONMENTAL CULTURE OF YOUNGER SCHOOLBOYS

У статті акцентовано увагу на необхідності оновлення методичного інструментарію у формуванні основ екологічної культури підростаючого покоління. Особливу увагу приділено активним методам та педагогічним інноваціям. Технологію інтелект-карт визнано як одну з найбільш ефективних у формуванні основ екологічної культури молодших школярів. На основі теоретичних висновків та емпіричного дослідження доведено необхідність забезпечення умов задля ефективного використання екологічних інтелект-карт. Технологію створення інтелект-карт розглянуто як таку, що дає змогу формувати систему екологічних знань молодших школярів, забезпечує вплив на почуттєву сферу дитини, її мотиваційно-ціннісні установки з метою реалізації екологічно доцільних дій і вчинків у природі.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна освіта, екологічне виховання, молодші школярі, інноваційні підходи, освітні технології, інтелект-карти.

В статье акцентировано внимание на необходимости обновления методического инструментария в формировании основ экологической культуры подрастающего поколения. Особое внимание уделено активным методам и педагогическим инновациям. Технология интеллект-карт признана как одна из самых эффективных в формировании основ экологической культуры младших школьников. На основе теоретических выводов и результатов эмпирического исследования доказана необходимость обеспечения условий для эффективного

использования экологических интеллект-карт. Технология создания интеллект-карт рассмотрена как такая, которая позволяет формировать систему экологических знаний младших школьников, обеспечивает влияние на чувственную сферу ребенка, его мотивационно-ценностные установки с целью реализации экологически целесообразных действий и поступков в природе.

Ключевые слова: экологическая культура, экологическое образование, экологическое воспитание, младшие школьники, инновационные подходы, образовательные технологии, интеллект-карты.

The article focuses on the need to update the methodological tools in the formation of the foundations of the ecological culture of the young generation. Special attention is paid to active methods and pedagogical innovations. The technology of smart cards is recognized as one of the most effective in shaping the foundations of the ecological culture of younger students. On the basis of theoretical calculations and the results of empirical research, the necessity of providing conditions for the effective use of environmental maps has been proved. The technology of creating smart cards is considered as one that allows forming a system of ecological knowledge among younger schoolchildren, influencing the child's sensual sphere, its motivational and value installations in order to implement environmentally sound actions and actions in nature.

Key words: environmental culture, environmental education, environmental upbringing, younger students, innovative approaches, educational technology, mind maps.

УДК 373.3:[502/504:159.922]

Григорович О.П.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Постановка проблеми в загальному вигляді. Людське життя, історія та культура завжди залежали від природи. Природа впливала на характер світогляду людей, їх релігію, предмети побуту, засоби виробництва, мораль і мистецтво. Ставлення людини до природи постійно перебувало в центрі уваги багатьох наук: історії, філософії, археології, культурології тощо. У Концепції екологічної освіти в Україні, найважливіших міжнародних і державних документах останнього десятиріччя, присвячених проблемам навколишнього середовища та гармонійного розвитку людства, велика увага приділяється екологічній культурі й свідомості, поінформованості людей про екологічну ситуацію у світі чи регіоні, їх обізнаності з можливими шляхами вирішення різних екологічних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми відносин суспільства та природи висувають невідкладні завдання, одне з яких – виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використо-

увати й відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу. Фундамент екологічної культури закладається в дитинстві, першочергова роль у цьому процесі належить початковій школі. Початкова школа формує основу почуттів дитини, її ставлення до природи, спосіб її світобачення. Як справедливо зазначає О. Грошовенко, саме природа є найбільшим і наймогутнішим засобом навчання, вона покликана виховувати найтонші почуття дітей, впливати на їх особистісний розвиток [1, с. 96]. Однак останні дослідження в галузі екологічної освіти й виховання підростаючого покоління яскраво свідчать про те, що сучасна система початкової освіти не забезпечує системний вплив на особистість молодшого школяра з метою подолання надмірного прагматизму стосовно навколишнього середовища, виховання високого рівня екологічної культури (роботи таких авторів, як Л. Білик, О. Біда, О. Грошовенко, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Н. Казанішена та інші). Початкова школа сьогодні як ніколи потребує ефективних виховних технологій, спрямованих на гармонізацію стосунків

у системі «природа – людина», результатом якої має стати високий рівень екологічної вихованості. Сучасні науковці (наприклад, Л. Білик, О. Біда, О. Грошовенко, В. Ільченко, О. Пометун, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Т. Пушкарьова, Л. Телецька та інші) наголошують на необхідності оновлення методичного інструментарію сучасного вчителя засобами активного навчання. Серед значної кількості педагогічних інновацій особливу увагу варто приділити технології створення інтелект-карт, яка дає змогу навчити дитину бачити проблему та знаходити ефективні шляхи її розв'язання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Огляд вітчизняної й зарубіжної наукової літератури з питань формування основ екологічної освіти та виховання підростаючого покоління підтверджує той факт, що заявлена проблема має твердий науковий ґрунт. Останнім часом науковці дедалі більше схиляються до думки, що вирішення проблеми взаємодії людини та природи – це ключ до розв'язання багатьох соціально-економічних, культурно-політичних проблем (В. Бровдій, В. Вербицький, В. Крисаченко, Г. Пустовіт та інші автори). Так, Г. Пустовіт називає екологічну освіту одним із головних інструментів формування в підростаючого покоління екологічної свідомості та екологічного стилю мислення. Свідомість людини має трансформуватися й набути екологічно доцільних ознак [6, с. 23]. В основу процесу формування екологічної свідомості покладено принцип діяльнісної компетентності, яким передбачається опанування інтелектуальними, практичними й життєвими навичками, що дають змогу людині розуміти світ у всій його складності, а також робити свій внесок у реалізацію колективних та індивідуальних дій на благо природи.

Розв'язання цих актуальних проблем можливе лише на основі широкого запровадження нових педагогічних технологій, спрямованих на всебічний розвиток дитини. Реалізація цього завдання може здійснюватися лише за умови якомога активнішого включення в навчально-виховний процес кожного учня. Найбільш ефективними, на наше переконання, сьогодні є інноваційні технології навчання, які допомагають учням оволодіти певними навичками, а саме навчають мислити, розуміти суть речей, осмислювати ідеї й концепції, шукати потрібну інформацію, інтерпретувати її та застосовувати в конкретних умовах.

Інновації в освіті – це процес творення, запровадження й поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, технологій, у результаті яких підвищуються показники структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану [3, с. 338]. Інноваційне навчання – це навчання, занурене в спілкування, діалогове навчання, яке належить до педагогічних технологій

на основі ефективності управління та організації навчального процесу. Інноваційне навчання – це специфічна форма організації навчальної діяльності, мета якої – забезпечення комфортних умов, за яких кожен учень відчуватиме свої успіхи, інтелектуальну спроможність, продуктивність навчання, а також недопущення домінування однієї думки над іншою.

У дослідженні вирішення проблеми формування екологічної культури молодших школярів нагромаджено великий досвід. Науковий фонд є підтвердженням активного пошуку новітніх форм, методів, прийомів і технологій формування основ екологічної культури підростаючого покоління. Однак проблема досі є актуальною та потребує якомога швидшого розв'язання.

Мета статті полягає у висвітленні ролі технології інтелект-карт та її застосування щодо формування основ екологічної культури молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Екологічна освіта – це освіта для сталого розвитку. Так, М. Мелманн та О. Пометун розкривають особливості освіти для сталого розвитку як педагогічної системи, у якій ставиться нова мета й завдання, відбувається пошук їх розв'язання шляхом використання нових підходів. Освіта для сталого розвитку містить механізми стимуляції особистісного та кар'єрного зростання, самовдосконалення, самоосвіти впродовж усього життя [4].

Авторські технології «Росток» (Т. Пушкарьова), «Довкілля» (В. Ільченко) тощо, курси за вибором «Уроки для стійкого розвитку. Школа друзів планети» (О. Пометун, А. Цимбалару, О. Онопрієнко, І. Андрусенко) спрямовані на формування екологічно активної позиції молодших школярів, прагнення діяти для збереження довкілля та досягнення стабільного розвитку суспільства, позитивного сприйняття майбутнього.

З метою вивчення сучасного стану рівнів сформованості екологічної культури молодших школярів нами було організовано та проведено пілотне дослідження. На підставі теоретичного узагальнення, вивчення психолого-педагогічної літератури та сутності екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку ми визначили рівні, критерії й показники сформованості основ екологічної культури молодших школярів. Так, змістовий критерій характеризується пізнавальним інтересом до природи, наявністю знань дієво-практичного характеру про природу та умінням помітити й оцінити екологічно небезпечну ситуацію; мотиваційний – потребово-мотиваційним підґрунтям спілкування з природою, емоційно-ціннісними установками на взаємодію з природою; операційний – практичною готовністю надати допомогу окремим об'єктам природи, наявністю конкретних дій природоохоронного характеру.

Оскільки в педагогічній науці відчувається нестача спеціально розроблених методів діагностування екологічної культури, виникає необхідність адаптації методик іншого призначення. У контексті нашого дослідження застосовано авторську методику. Так, учням було запропоновано ситуації, які можуть мати місце в реальному житті. Кожна із цих ситуацій мала декілька варіантів вирішення, завдяки чому учнів ставили перед вибором моделі поведінки (від природонебезпечної до активно природоохоронної) із зазначенням мотивів, що її зумовлюють. Усього дослідженням були охоплені 82 учні 3 класів Загальноосвітньої школи I–III ступенів № 15 Вінницької міської ради та Зарванецької загальноосвітньої школи I–II ступенів Вінницького району Вінницької області.

З огляду на сутність поняття «екологічна культура» ми розробили анкету та спеціальну методику дослідження основних рівнів сформованості основ екологічної культури дітей молодшого шкільного віку, яка включала такі завдання:

1) уявні ситуації, завдання, спрямовані на з'ясування типу взаємодії учнів початкової школи з природою, їхньої здатності до аналізу дій і вчинків;

2) завдання, спрямовані на визначення здатності молодших школярів до співпереживання, конкретних дій та вчинків у природі;

3) творчі завдання, спрямовані на вивчення типу ставлення молодших школярів до природи.

Відповідно до завдань експерименту та виділених критеріїв запропоновано низку діагностичних процедур. Експеримент проведено в три етапи, метою яких було діагностування визначених критеріїв сформованості основ екологічної культури молодших школярів.

Спираючись на дані проведеного нами дослідження, можемо констатувати, що в обстежених нами дітей молодшого шкільного віку переважають утилітарні мотиви ставлення до природи. Простежується певний спад морально-етичних та естетичних орієнтацій молодших школярів на контакт із довкіллям. Школярів дедалі більше захоплює проблема практичної користі природи для людини. Це деформує кут зору, під яким учень початкових класів навчається сприймати природу та помічати екологічно небезпечну ситуацію. Поступово розвивається позиція людиноцентризму, згідно з якою дитина дедалі більше відчуває себе єдиним господарем довкілля. Зростає впевненість у тому, що все в природі спеціально створене та існує для задоволення людських потреб, бажань і примх.

Про це свідчать такі висловлювання дітей: «Я люблю природу, бо вона дає усе необхідне для життя»; «Я бережу природу, адже вона годує, одягає, лікує людей» (Олександр П.); «Ліс – легені планети, а вода – щоб напувати землю і людей» (Галина О.); «Я люблю сонце, бо без нього людина загине від холоду» (Оксана Р.); «Я люблю тварин,

особливо птахів. Краця пташка – ластівка, бо поїдає багато комах» (Петро Б.); «Мені подобаються мурашки, бо вони охороняють ліс» (В'ячеслав С.) тощо. Серед улюблених тварин діти називають собаку, оскільки «гарно сторожує дім», kota, тому що «ловить мишей», корову, оскільки «дає нам молоко» тощо. У цих відповідях діти відтворюють той запас конкретних знань про природу, який вони набули під час навчання в школі.

Однак засмучує досить ранній прагматизм молодших школярів, який неминуче деформує відносини дитини та природи. Відповідно до набутих прагматичних установок дитина, скоріш за все, вибудовує споживацьки налаштовану програму контакту з довкіллям. Тому більшість опитаних учнів початкової школи люблять природу, беруть її, керуючись виключно утилітарно-прагматичними цілями. Як приклад наведемо деякі відповіді дітей: «Я люблю природу і бережтиму її, бо усі ми маємо з неї користь»; «Якщо не берегти природу, то можна залишитись без їжі і води»; «Я люблю тварин, бо вони корисні для мене» (чим саме, дитина не пояснює); «Мені подобається доглядати за деревами, бо вони дають яблука, які я дуже люблю»; «Я доглядаю за рослинами, бо якщо їх їсти, то організм збагачується вітамінами» тощо. Дітям подобається доглядати за рослинами (тваринами) тому, що «вони дуже корисні», «вони мене слухають» (тварини) тощо.

Отже, у 34,46% опитаних учнів початкової школи спостерігаються утилітарно-практичні установки на взаємодію з природою, дитині важко оцінити власні дії, відсутня мотивація до природоохоронної, позитивно перетворюючої роботи (низький рівень потребово-мотиваційного підґрунтя спілкування з природою).

Свою чергою 15,69% опитаних нами молодших школярів керуються потребою в збереженні краси навколишньої дійсності. Естетичні мотиви керують поведінкою дитини, вона переймається потребою прикрасити, покращити навколишній світ, а тому любить природу, береже її, оскільки «вона гарна», «вона милує око»; «тварин я люблю за те, що вони милі і красиві»; «Я дбаю про свою кішку, бо вона пухнаста, красива, у неї голубі очі...» (а якби вона не була такою, навряд чи ця дитина доглядала б за нею). Отже, 15,69% респондентів усвідомлюють естетичне значення природи, у них простежується орієнтація на її позитивне сприйняття, дитина намагається дати оцінку власним і чужим діям.

Спрямовують поведінку дитини й налаштовують на певний тип взаємин із природою також пізнавальні мотиви. 22,43% молодших школярів люблять природу, готові дбати про неї та пізнавати її. Про це свідчать такі відповіді дітей: «Я люблю природу, оскільки хочу її вивчити»; «Люблю і хочу знати про неї більше» тощо. Незначна частина

опитаних (7,33%) відрізняються переважанням гуманістичних мотивів, здатністю до співпереживання. У цих дітей розвинене прагнення допомогти природі та налаштованість на її позитивне сприйняття. Бажаючи творити добро, прагнучи прихистити живу істоту, діти переважно не розуміють, чому саме так вчиняють, і по-різному намагаються пояснити власний вибір, зокрема: «Я бережу природу, бо хочу, щоб усім було добре»; «Тварини як люди, їм повинно бути добре». Незначна частина дітей (2,79%) усвідомлюють значення природи для здоров'я людини, а тому виявляють неабияке бажання берегти й дбати про неї.

На основі аналізу виділених критеріїв, їх показників і результатів обстеження учнів було встановлено такі рівні екологічної культури молодших школярів: низький, достатній, середній, високий. Після відповідних підрахунків з'ясувалося, що в процесі діагностичного обстеження лише 4,99% учнів виявили високий рівень екологічної культури, 15,10% молодших школярів мають середній рівень екологічної культури, 26,98% виявилися з достатнім рівнем екологічної культури, 52,93% – з низьким рівнем екологічної культури. Отже, результати дослідної роботи практично відображають одну тенденцію – незадовільний рівень сформованості в молодших школярів екологічної культури.

Екологічна освіта виконує надпредметну функцію, забезпечує формування системи універсальних знань і вмінь, досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-ціннісного ставлення. Дослідження екопсихологів (наприклад, С. Дерябо, В. Ясвіна) підтверджують необхідність формування екологічних знань у дітей молодшого шкільного віку. Так, учені доводять сенситивність цього вікового етапу, адже діти цієї вікової категорії найбільш успішно засвоюють знання завдяки своїй допитливості та підвищеному інтересу до вивчення природи загалом. Відомо, що екологічне виховання молодших школярів пов'язане насамперед із формуванням почуттів. Молодші школярі сприймають природу на чуттєвому рівні, відповідно, чим яскравішими й багатшими будуть відчуття дітей, тим ефективнішою та результативнішою в екологічному плані буде їхня траєкторія розвитку ставлення до природи.

Аксіологічний зміст екологічної освіти в інтересах стійкого розвитку полягає в діяльнісних підходах до збереження навколишнього середовища, позбавлення споживчого ставлення та використання природи. Це зумовлює вибір ефективних форм і методів навчання, спрямованих на формування вміння вирішувати пізнавальні, особистісні, соціально-екологічні проблеми, тобто екологічних умінь. Пріоритетними цілями навчання учнів в інтересах стійкого розвитку є такі: вчитися аналізувати та вирішувати проблеми, діяти, вчитися жити й співпрацювати в колективі.

Сучасні дослідження у сфері екологічної освіти дають підстави стверджувати, що досягнення позитивних результатів і високих показників сформованості екологічної вихованості молодших школярів досягається за умови використання сучасних технологій. Однією з таких є технологія інтелек-карт – інновація, в основу якої покладено техніку візуалізації мислення та альтернативного запису.

Сучасна система освіти покликана забезпечити учня інформацією. Однак усім відомо, що розширення інформаційного поля дитини, формування системи знань не забезпечує формування цінностей. Знання не завжди є поштовхом до дії. Сутність і зміст технології інтелек-карт полягає в знаходженні такого навчального матеріалу, який залучав би учня до конкретної діяльності, викликав би інтерес та спонукав до творчості. Ця технологія дає змогу віднайти типові види діяльності, результати яких по-справжньому цікавлять учнів та які неможливо виконувати механічно. Технологія інтелек-карт дає можливість формувати власний спосіб життя та систему ціннісних координат.

Зміст екологічного складника для молодших школярів визначено природничою освітньою галуззю. Так, згідно з її завданнями учні мають виконувати практичні роботи, екологічні дослідження, вивчати та здійснювати пропаганду природоохоронних традицій свого народу, брати участь в екологічних іграх, різних екопроектах тощо. Задля забезпечення цієї мети вчитель має використовувати активні еколого-доцільні методи й форми роботи, які досить результативно зарекомендували себе в практиці початкового навчання. У цьому контексті презентована технологія є ефективною та такою, що допомагає вчителю задіяти в навчанні образи з різноманітних джерел (від наукової фантастики до міфології), дає змогу учасникам піднятися над власними упередженими уявленнями, тим самим стимулюючи їх до дії й самостійного мислення.

Технологія інтелек-карт є ефективною та може дати позитивні результати, оскільки діти вчать вибирати спосіб поведінки, структурувати та запам'ятовувати ключову інформацію, а також відтворювати її в майбутньому. Розумові карти допомагають розвивати креативне й критичне мислення, пам'ять та увагу школярів, формувати уявлення, а також здатні зробити процес навчання більш цікавим і результативним [7]. Використовувати інтелек-карти можна з різною метою: для запам'ятовування складного матеріалу, для передачі інформації, для роз'яснення складного питання. Карти знань ідеально підходять для використання на уроках природознавства. Вони привертають увагу учнів, активізують творче мислення, сприяють організації та вирішенню проблеми. Гнучкість карт знань дає змогу розглядати будь-яку тему або питання, вони можуть бути

використані для всього класу, групи або індивідуально. Можливості карт знань дають змогу пригадати зміст навчального матеріалу, генерувати ідеї, надихнути на пошук рішення, підсумувати інформацію, організувати взаємодію між учнями в груповій роботі або в рольових іграх. З легкістю інтелект-карти застосовуються на різних етапах уроку, а також як ефективний засіб організації домашніх творчих завдань. Так, представляючи кожне поняття у вигляді картинки чи схеми, учень використовує складний ланцюг навичок, що характерні як для лівої, так і для правої півкулі мозку. Використання малюнків та образів полегшує процес формування природничих уявлень. Будь-яка річ, що постає в уяві незвичайною, барвистою або кумедною, набагато легше запам'ятовується та швидше усвідомлюється, ніж речі банальні й нудні (для цього використовуються різні кольори та малюнки). Саме на цьому ґрунтується чудодійна сила розумових карт. Таким чином, у створенні розумових карт задіяні уява, творче й критичне мислення, усі види пам'яті.

Екологічні інтелект-карти молодші школярі можуть створювати самостійно, а також з учителем. Відтак складні теми та питання засвоюються молодшими школярами набагато простіше. Технологія інтелект-карт є гарним засобом вирішення низки завдань: допомагає формувати основи екологічних знань, робити свідомий вибір способу життя й поведінки; дитина може створювати їх самостійно, ототожнюючи себе з тим чи іншим персонажем, перебуваючи в тій або іншій системі ціннісних координат. Окрім того, використання технології дає змогу формувати почуттєву сферу дитини, її мотиваційно-ціннісні установки на взаємодію з природою. Такий підхід виключає формалізм у знаннях дітей, адже все те, що сприйнято на рівні почуттів, має особливу вагу. Поверхове споглядання змінюється на активне бажання пізнати й діяти, а природна допитливість молодших школярів, особливості їхньої уяви та пам'яті, здатність до фантазування дають гарні результати.

Робота над створенням інтелект-карт дає змогу учням потрапити в реальну ситуацію, оцінити її, реалізувати екологічно доцільну дію, попередити небажані наслідки тощо. В основі такого складного механізму, як показують результати нашого дослідження, лежать знання дієво-практичного характеру. Це ті знання, які засвоєні учнями та можуть застосовуватися на практиці (під час розв'язання пізнавальних завдань, виконання дослідів, практичних робіт, суспільно корисної праці), тобто в нових навчальних ситуаціях. Систематичне виконання таких завдань дає змогу попередити формалізм у знаннях молодших школярів.

Так, здебільшого учні не здатні впоратися з елементарними завданнями (типу визначити лівий і правий берег річки, побудувати ланцюг

живлення, пояснити взаємозалежності тощо), погано орієнтуються в завданнях на визначення екологічно доцільних дій у природі, не можуть зорієнтуватися в правильному виборі способу поведінки тощо. Такі знання не мають цінності, не використовуються дітьми в ситуаціях, відмінних від навчальних. Тому саме екологічно спрямоване знання дає можливість організувати цікавий і корисний пізнавальний процес. Форми й методи, які добирає вчитель із метою забезпечення самостійної активності учнів у процесі такої діяльності, мають гарантувати позитивну мотивацію взаємодії молодших школярів із природою та надавати дієвий арсенал психолого-педагогічних стимулів, що спрямовуватимуть активність учнів у необхідному напрямі. Учитель повинен добитися того, щоб засвоєне знання було активним. Локальні дії дають змогу формувати в молодших школярів стереотип глобального мислення, здатність помічати дрібні проблеми, аналізувати ситуацію, складати план подальших дій, реалізовувати програму екологічно доцільних дій і вчинків, робити висновки та пропонувати подальшу програму з метою уникнення схожої ситуації.

Технологія інтелект-карт дає змогу розвивати креативність школярів, формувати в них комунікативну компетентність, уміння сприймати та опрацьовувати складну інформацію тощо. Ця технологія є терапевтичною, оскільки кожна дитина відчуває свою інтелектуальну спроможність і здатність виконати іноді вкрай складне завдання. У процесі створення інтелект-карти діти можуть вільно спілкуватися, пересуватися класом, використовувати різні техніки, проговорювати зміст карти вголос, працювати індивідуально або в групах тощо. Головне – учні повинні зрозуміти, усвідомити та глибоко запам'ятати навчальний матеріал, щоб потім бути здатними скористатися набутими знаннями. Використання цього методу дає позитивний результат та приносить задоволення від праці як учителю, так і дітям.

Висновки. Сучасні учні перебувають у вкрай складному інформатизованому суспільстві. Гігантська лавина інформації та прискорені процеси модернізації сучасних технічних засобів вимагають сформованості навичок не лише сприймати та аналізувати інформацію, а й відповідати на виклики. Відтак організація навчально-виховного процесу в школі має базуватися на поєднанні діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів. У цьому контексті особливо ефективною є технологія інтелект-карт, яка дає можливість навчити дитину мислити, знаходити екологічно небезпечну ситуацію та проектувати подальший план дій.

В умовах реформування системи освіти, пошуку найбільш оптимальних методів і засобів навчання актуальним є завдання переорієнтації з буденного уроку на захоплююче, цікаве для дітей

дійство. Головне завдання вчителя полягає у формуванні розвиненої, інформованої, компетентної особистості. Отже, важливою ознакою нового формату навчання є наявність у школярів природної зацікавленості темою та проблемою, а також бажання її вирішувати. Педагог повинен працювати так, щоб пропонований матеріал викликав зацікавленість, бажання активної співпраці. Перетворюючи звичайний урок на рольову гру, подорож, маленьку бесіду чи дискусію за круглим столом, інтерв'ю тощо, учитель тим самим виводить дітей у площину активної перетворювальної діяльності. Навчання в дії та для дії, оволодіння учнями всіма навичками, необхідними для того, щоб діяти для сталого розвитку, – стратегічна мета вчителя. Уроки сталого розвитку повинні будуватися на основі діяльнісного, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів до організації навчально-виховного процесу. Технологія інтелект-карт допомагає зробити процес навчання творчим, цікавим та орієнтованим на учня.

У подальших наукових розвідках розглянемо етапну методіку створення екологічних інтелект-карт та запропонуємо методичні рекомендації

вчителю щодо їх використання в процесі формування основ екологічної культури підростаючого покоління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Groshovenko O. Svitoglyadno-ekologichnyi pidkhid do zmistu prirodничої osviti v shkolі I stupenya. *Vіsник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. Вип. 2(88). С. 96–100.
2. Groshovenko O. Formuvannya ekoгуманістичної позиції молодшого школяра в умовах шкільного навчання. *Молодий вчений*. 2018. № 1(53). С. 283–288
3. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Melmann M., Pometun E. Dialogi ob osvitanіi dlya ustoychivogo rozvitiya. Київ : ВД «Освіта», 2012. 180 с.
5. Mikityuk O., Zlotin O., Brovdіy V. Ekologiya lyudini : pidruchnik. Харків : ОСВ, 2004. 254 с.
6. Pustovіt G. Teoretiko-metodichni osnovi ekologichної osviti і vіhovannya uchнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах : монографія. Київ ; Луганськ : Альма-матер, 2004. 540 с.
7. Myuller X. Sostavlenіe mentalnykh kart. Metod generatsii і strukturirovaniya idey. Москва : Omega-L, 2007. 128 с.